

ուելի է կանանց տեսիլը: Պօչխամանուհւոյ մը նկարագիրն այս է: Թոյլ, կախուած և երկրնցած ստիկներ, խռոչացեալ և ծիւրեալ թիկունք. ընդհակառակն ցցուած դաւակ: Աղեղը և նետերով լցեալ կապարճը ուսերնին, գլխանոցը և գօտին իրենց տեղերը յարմարցուցած, ոտուրնին կաշի սանտալներ, այծու մորթ մը կոնակնին ձգած, ջրամանի տեղ պարպած դդում մը կամ ջայլեման հաւկթի պատեան մը. քիչ մ'ալ խոտ, և երբեմն ալ դանգրամազ շուն մը ետևնին ձգած, թշուառ ծնած, թշուառաբար կեանքերնին կ'անցընեն. միայնակ կամ պզտի խումբեր ձևացած անապատներուն մէջ կը թափառին, և արմատներով, մրդերով, մրջեման հաւկթիով, մարախով, մեկնելով, մողէսներով, որդերով, գորտով և այլն՝ քաղցերնին կ'անցընեն: Աղբատ, գող և աւազակ, միշտ անգութ, անյարկ և առանց կառավարութեան, առանց ընկերական կերպարանք մը ունենալու, և առանց հասարակաց շահը և օգուտը մտածելու եղբւր են ինչուան հիմա, և ո՞րքա՞նք, արդեօք երբ պիտի ելլան այս վիճակէն: Հին ատենէ՛ ի վեր Եւրոպացւոց գաղթելէն առաջ ալ, անհայտ ատելութեան առարկայ եղած են իրենց դրացի ազգաց. իսկ Եւրոպացիք փոխանակ հալածելու զանոնք՝ իրենց մերձակայները կը ժողկեն, իրենց ունեցածէն առատութեամբ մաս կը հանեն որպէս զի ընտանեցւոն, և կը թեն: Սապա ցիմը բաւական է զՕդդենդացին սարսափեցընելու համար. Ափրիկոյ հարաւաբնակ ժողովրդոց մէջէն թիւնաւոր նետեր գործածողները միայն աւոնք են. անապատներուն մէջ երկաթ թախառն ժայռերու ետև պահուելու անցաւորները կը թակարդեն իրենց գէնքով: Իրենց արշաւանաց և գողութեան ատենը գիշերներն են. կը յարձրկին կը յափշտակեն պաճարները, և իրենց անմատչելի լեռանց վրայ կ'ապաւինին: Ամեն վայրենի ցեղ առանձին բարբառ ունի, և դարձեալ ամեն առաջնորդ, լեզուն փոխել և կամ առջինը այ-

լայլել կը ջանայ. ասկէջ բարբառներու անթիւ շատնալ մը կայ որով վրանին քննութիւն ընելը գրեթէ անհնարին է: Հին ճանապարհորդաց յիշատակած բաները հիմա չեն լուրի. և ինչպէս որ կ'երևայ ամենայն ցեղ, ինչուան նաև ամենայն ընտանիք կերպ կերպ դարձուածքներ և կերպ կերպ ըստածներ կը հնարեն դրացիներէն անիմանալի ըլլալու համար: Պարոն Լիհդէնշդայն Օդդենդացւոց լեզուին հնչմանը մէջ այս բաները դիտած է. երազ, խիստ, և հեծեծական ձայներու յաճախութիւն մը, կուրծքին խորերէն հագագային հնչմամբ արտաբերուած, բայց բերնին մէջ մասնաւոր լեզուի շարժմամբ մը քիչ մը կակղցած. եօիւ, աւսու և օիւ օիւ երկբարբառներու շատութիւն մը և ընդհանրապէս խօսից գրեթէ միշտ ինկ վանկով վերջանալը, զոր դողդոջուն ձայնով մը կը հնչեն. այս լեզուին կափկափելուն մէջ իրեք ձայնի աստիճան կայ մին քան զմիւսն ուժով զորոնք հանելը շատ կը դիւրացնէ իրենց գործարանաց շէնքը:

Օդդենդացւոց մեծ մասը Անգղիացւոց հպատակ են.

Երջանիկ ընտանիք մը.

Արիւնքնոն անուամբ եօթը եղբարք կային, որոց ամենէն պզտիկը Յովհաննէն էր: Ասոնցմէ հինգը ամուսնացած և որդւոց տէր էին, և մէջերնին ոմանք կատաղի և բարկացող մարդիկ էին: Սակայն Յովհաննէսին ազդեցուիւր այնչափ մեծ էր իւր եղբարցը վրայ, որ հօրերնուն մահուրէն վերջն ալ մէկ տան մէջ կեցան իրենց կանանց և զաւակներով մէկտեղ՝ վերջի աստիճան միաբանութեամբ և առանց տժգոհութեան ապրելով իրարու հետ: Իւրաքանչիւր կին իւր առանձին աղախինը ունէր, թէպէտ և ուրիշ աղախիններ ալ կային որոնք սեղան դնելու, լաթ լուալու և ուրիշ տնական աշխատութիւնները ընելու կը ծառայէին: Մէյմէկ շաբաթ այս կնիկ-

ները փոփոխակի տանը կառավարութիւնը կ'ընէին, իսկ նիւթական աշխատութիւնները այն վերոյիշեալ աղաքիներուն կը յանձնէին: Ամենքը մէկտեղ սեղանի կը նստէին ընդարձակ սրահի մը մէջ. եօթը եղբարքը և վեց կանայքը և հասակով մեծ որդիքները մէկտեղ կը նստէին սեղանի իրենց ծնողացը հետ. իսկ ազգականները որոնք յետունէն աւելի էին, նոյն միջոցին ուրիշ սեղան մ'ալ անոնց կը դրուէր սրահին մէկ անկիւնը՝ հօրերնուն, մօրերնուն և հօրեղբարցը աչքին առջև, և մեծահասակ քոյրերնին իրենց կը ծառայէր: Մեծերուն սեղանին վրայ օտարականներ չէին պակսէր, որովհետև այս տունը հասարակաց պանդոկ մըն էր գիտուն և հարուստ անձինքներու համար՝ որոնք Մոտենա քաղքէն կ'անցնէին. շատերն ալ անձնակամ կու գային այս ընտանեաց կարգը և միաբանութիւնը տեսնելու, զորոնք տեսնելով շատ կը հիանային: Իսկ եօթն եղբարքը, դատարկապորտ և ախտաւոր մարդիկ չէին, վասն զի մէկը բժիշկ էր, միւսը դատաստանարանի պաշտօնեայ, միւսը գեղավաճառ, մէկը ասուի ծախող, մէկն ալ մատակարարութեան հոգը իր վրան առած էր, միւսը գեղը կ'աշխատէր և մէկն ալ քահանայ էր: Թէ որ երբեմն ստակնին չի բաւեր, իրենց բռնած կարգովը և արթուն մատակարարութեամբը մեծամեծ ծախքեր ալ կը լեցնէին:

Լոնտրայի ստորերկրեայ երկաթուղին.

Լոնտրայի պէս բազմամարդ և գործունեայ մայրաքաղաքի մը չէին բաւեր իրեն անթիւ և նորահնար կերպով շարժող կառքերը. այս բանիս դարման մը

տաժուեցաւ ստորերկրեայ երկաթուղի չինե՛լ որ մայրաքաղաքը ծայրէ 'ի ծայր կտրէ նշանաւոր փողոցներուն տակէն անցնելով: Անգղիացւոց անգամ՝ որ յանդուգն և բազմածախ են իրենց գործոցը մէջ՝ անտեղի երեցաւ սկզբան այս մտածութիւնս. բայց վերակացուները և ճարտարապետները մէկզի դրած հասարակաց կարծիքը՝ գործողութեան ձեռք զարկին. 1863ին յունուարի 9ին ճամբան բացուած՝ և անունն ալ առած էր. ֆոլոց մայրաքաղաքի. Յետոյ շուտով պառկեցաւ հասարակաց միտքը գործոյն կարևորութեանը և օգտակարութեւ վրայ, գլուխները բռնկեցան, աշխատութիւնը շատցուցին և երազեցին, և այսօրուան օրս ստորերկրեայ երկաթուղւոյն շոգեկառքները անդադար չարժման վրայ են:

Երկաթուղւոյն կամարներուն մէջտեղունքէն ծակեր թողուցած են օդափոխութեան և քիչ մը լուսաբերութեան համար. իսկ բուն ճամբան լուսաւորողը շոգեկառքն է. կապին ընդունարանը հետը առած՝ մասնաւոր խողովակներու ձեռքով կառքէ կառք կը հաղորդէ կազը: Ծուխը և շոգին առանց դուրս ելլելու գործիքին մէջ կսպառին: Ամենայն դժուարութեանց առջև անոնք չեն ետքը՝ սովորական երկաթուղեաց պէս ալ կատարեալագործուած է:

Երկայնքն է 4 մղոն անգղիական. ընթանալու միջոցը 25 վայրկեան. եղած ծախքն 1,300,000 լիրա ստեպլին՝ երկաթուղւոյն բազմաճիւղ ըլլալուն համար: Ընթացքը կայ որ ժամը մէյմը կ'ելլէ ու կ'երթայ առանց կանկ առնելու, կայ ալ որ իւրաքանչիւր կայանքի դիմաց կը սպասէ. առաջին, երկրորդ և երրորդ աստիճանի կառաց գինը 6 փէն. նիէն կ'իջնայ ինչուան 2 փէննի:

